Az ötvenéves Budapest regényei.

Az eladó lányok házai.

Nem maradt pártában az a hajadon, akinek háza volt; a háziur leánya mindig büszke, kapós portéka volt Pesten; nem árult petrezselymet a Redout-bálokon a kisasszony, akire ház nézett a Belvárosban valamely telekkönyvi szám alól: — ő volt a szegény fiatalember álma, a gazdag ember jegyese, végül özvegy korában a ház tulajdonosnője, mert szokás volt valamely polgári babonaság folytán a házak tulajdonjogát az asszony nevére iratni. De özvegyasszony korában sem hiányoztak a hódolók a háztulajdonosnő környékéről. Bizonyos megrögzött agglegények, akik szinte odanőttek a Korona-, az Aranykéz-, a Kommer- vagy a Szikszay-vendéglők asztalához, szivesen talpraállottak, ha valamely özvegy háztulajdonosnő rendelkezésére állhattak. A házasságtól való irtózás nyomban elpárolgott az agglegényi szivből, ha belvárosi házat is jelentett a házasodás. Igaz, hogy a házak szerettek egymás között házasodni. A vőlegény éppen ugy rendelkezett emeletekkel, lakókkal, házmesterekkel, mint a menyasszony. Legfeljebb azok tartoztak a belvárosi külön arisztokráciához, akiknek házai tizezer forinton felül jövedelmeztek. De ők kevesen voltak, mint akár a zászlósurak.

*

A sárgult házbérjövedelem-bevallási ivek, amelyeket ötven esztendő előtt töltöttek ki régen porrá vállott kezek, arról beszélnek, hogy a legtöbb belvárosi ház asszonyok tulajdonában volt. Okos, higgadt nők voltak ők, akik gazdasszonyos betüikkel egy numerussal sem tévednek az évi házbérek összeszámolásánál a köteles adó kiszámitásánál. A hetvenes évekbeli gavallérok bizonyára nagy érdeklődéssel szemlélték ezeket a kezeket, amelyekhez a legláthatóbb és legirigyeltebb vagyon, a pesti ház tartozott. Ma már csendes melankóliával nézzük e névaláirásokat e minden szerelmes levélnél ékesebben beszélő számjegyek alatt. A házasulandó fiatalemberek ma már jégszürke öregurak és régen nem tartják számon a leányokat és özvegy menyecskéket, akiknek házai előtt egykor szinte szivdobogva mentek el.

A legszebb házai voltak Rottenbiller Klárának, egyik a Kigyó-utcában, négyemeletes és 28 ezer forintot jövedelmez; a másik a Lipót-városban, kétemeletes és háromezer forintnál többet hoz évente. Itt lakik Vadnai Károly, a hires szerkesztő és ötszobás lakásáért 810 forintot fizet. De egyébként is csupa rendes, jól fizető lakói voltak Klára leányzónak, amint ezt a régi Pesten számon is tartották.

A Kigyó-utca 5. szám alatt van özvegy Andreoli Ferencné, született Batthyány Emma Rózának is egyemeletes háza, igaz, hogy csak 6925 forintot jövedelmez, de kárpótlásul van a grófnőnek háza a Koronaherceg-utca 3. szám alatt, amely 14 ezer forintnál is többet hoz. Teleki Clementin és Julia grófnők ama nevezetes Koronaherceg-utca 1-es számu ház tulajdonosai, amelynek hozadéka a régi Pesten a legszebb jövedelmek közé tartozott, meghaladta a 37 ezer forintot.

Ám nem csupa grófnőkből áll a régi Pest. Tekintélyes háztulajdonosnő a Rózsa-téren Fejérváry Miklósné, Kárász Karolina, akinek itt a 2-ös szám alatt van háza, benne Nánai Antal a kávés, fizet is 3000 forintot a kávéházért évente. Ám az egész ház nem jövedelmez többet 6250 forintnál, mert például Zeplitska Johanna borbélynő, aki itt a régi Pest szép hölgyeit fésülte, üzletéért alig fizet ötszáz forintot. Kardhordó Ferenc cs.és kir. kapitány az első emelet 5 szobájáért 570 forintot.

A Koronaherceg-utca 14. szám alatt van kétemeletes háza Pscherer Józefának, ahol Verebélyi László orvostudort látogatják a betegek. Nyolcszobás, második emeleti lakásáért 1000 forintot fizet a tanár ur, mig Mauthner Ödön magkereskedő két földszinti boltjáért 1346 forintot. — Mocsonyi Katarinának a Deák-utca 4. szám alatt van négyemeletes háza, jövedelmez is évente csaknem 40 ezer forintot, ámde 1878-ban hat üres lakást találunk az első emeleten a magas házbérek miatt. C. J. Ullmann, a bankár háromszobás lakásában egyedül lakik az egész emeleten. Carl-Jozef U. kényelmetlenül is érzi magát a kongó szomszédságban. A háztulajdonosnő legjobb barátnője Ambrózy Ilona báróné, akinek a Himző-utcában van kétemeletes háza és sokat tanakodnak a nem jövedelmező lakások felett. A két kisasszony végül Festetics Gizella grófnőhöz fordul jótanácsért, aki maga kezeli Gránátos-utca 8-as számu, háromemeletes házát, van is jövedelme több, mint évi 6000 forint. A grófnő a következő évben kiadta a Deák-utcai üres lakásokat.

Bezzeg soha sincs üres lakás Bulyovszky Lilla Zöldfa- és Bástya-utca sarkán lévő háromemeletes házában. A háztulajdonosnő a földszintre telepiti a nőképző-egyesületet, örökös társasága van, de tizezer forintig nem bir eljutni a ház jövedelmében.

Régi jegyzetek szerint szép háza volt Karácsonyi Theresenek az Ország-uton (Muzeum-körut), Fáy Adriennenek a Lipót-utca 20. szám alatt, amelyet gróf Péchy Szilárdné, Adrienne nénje, oly praktikusan kezelt, hogy az egyemeletes ház négyezer forinton felül jövedelmezett. A Lipót-utca 3. szám alatt volt háza Tölgyessy Klárának is, amely szép jövedelmet hozott. A Steindl Antalné Lipót-utcai földszintes házában az udvari szobácskában Hütl Tivadar már festegeti a porcellánokat és évente 1008 forint lakbért fizet. Hire megy, hogy a Molnár-utcában eladó Gerenday Antal kőfaragó emeletes háza, a régi Pest valamennyi takarékos, józan nője szerette volna elhelyezni itt megtakaritott tőkéjét, végre Borhy Róza lett a győztes huszezer forint vételáron, holott a ház Krajtsik Ferenc ügyvéd ur kezelésében többet jövedelmezett kétezer forintnál.

A Curia-utca 1. számu kétemeletes ház udvari szobáiban a dusgazdag, de fösvény Kasselik Adél, mert kiszámitotta, hogy hatszobás lakása (évi bér 200 forint) barátnője: Zseney Lujza házában olcsóbb, mintha valamelyik Kasselik-házban lakna. Rupp Rozáliának a Duna-utca 3. szám alatt van kétemeletes háza, de a ház alig jövedelmezett 3000 forintot. Réczey Imre orvostanár fizeti a legnagyobb bért, 800 forintot hat szobáért a második emeleten. Thuson Erzsébetnek az Eskü-tér 12. alatt van háromemeletes háza, de alig jövedelmez ötezer forintot. Cséry Lajosné, Halász Ida a Muzeum-körut 17. számu ház urnője, az erélyes asszonykánál soha nincs üres lakás. A Kiskorona-utca 2. számu emeletes ház Onhaiser Thiel Klára tulajdona; ügyes kezeléssel csaknem hétezer forintot jövedelmez a ház. A Nemes Elise-féle cukrászda az Egyetem-utca 5. szám alatt látja vendégül a belvárosi hölgyeket; a ház tulajdonosnője özvegy Grünn Jánosné, aki alig tud harmadfélezerforintnyi jövedelemre szert tenni.

*

Ámde egykor mind egyformák voltak a belvárosi háztulajdonosnők: ilyenkor, augusztusi fertálykor a beszedett házbért gondosan összecsomagolva vitték a takarékpénztárba; sohasem hallottuk, hogy egyik is tönkrement volna; azoknak az előrelátó, bölcs polgároknak voltak a leányai, akik idejében házat szereztek a Belvárosban és józanul, rendesen megtartották a házat a család birtokában.

Régi ablakok alatt sétáló.

Az adójavaslatok.

Hétfőn kezdődik meg a pénzügyi bizottságban az adójavaslatok tárgyalása és *a pártok mindegyike erősen készül a vitában való részvételre.* A szociáldemokrata párt parlamenti frakciója most tanulmányozza az adójavaslatokat. A szociálisták felfogásáról *Propper* Sándor nemzetgyülési képviselő a következőket mondotta munkatársunknak:

— A földadó-kérdésben a mi álláspontunk általánosságban a gyors és gyökeres megoldás *a legmesszebbmenő progresszió alapján.* Pártunk már ennél a javaslatnál is érvényre akarja juttatni azt az elvet, hogy *teljesen uj katasztert vegyenek fel.* Ezt ebben a törvényben csak azért nem követeljük, mert ez hátráltatná a javaslat gyors letárgyalását. Ebben a kérdésben egyébként támogatjuk mindazokat, akik a földadó-kérdését hasonlókép akarják megoldani.

— A jövedelmi adó kérdésének tárgyalásánál követelni fogunk egy *reális létminimumot,* azonkivül pedig *a legerőteljesebb progresszivitást.* Pártunk parlamenti frakciója a földadóreformot és a többi adójavaslatokat még tanulmányozza és a javaslatok parlamenti vitájában igen tevékeny részt fog venni.

A kereskedők az aranyvalutát kérik.

A nemzeti polgári párt pénzügyi bizottsága ma délután tárgyalta az uj adójavaslatokat. *Tolnay* Kornél, *Désy* Géza dr., *Schiffer* Miksa, *Hein* János és mások hozzászólása után a törvényjavaslatokról általában az a felfogás alakult ki, hogy adórendszerünk uj kiépitésénél elsősorban a gazdasági konszolidációt előmozditó és a helyes közgazdasági és többtermelési politikának megfelelő rendszert kell létesiteni, *mert az egyoldalu többadóztatás csak gyöngiti az adóalanyokat,* általános drágulást idéz elő, mely végeredményében az államnak is kárára válik. *A földadónál igazságos és szociális progressziót tartana a párt szükségesnek.* A társulati adónak alapvető elvei igazságtalanok és indokolatlanok. Kirivó igazságtalanság a javaslatban, hogy a közkereseti- és betéti társaságokat, sőt az alkalmi egyesüléseket is a társulatok kategóriájába vonja, holott *ez ellentmond a kereskedelmi törvénynek* és a gazdasági élet általában elismert igazságainak, aránytalanul megterhelést eredményez, *kiöli a vállalkozási kedvet és azzal az eredménnyel fog járni, hogy az adóforrások apadni fognak.* A nyereségtöbbletnek szándékolt megadóztatására vonatkozóan a pártnak az az álláspontja, hogy már maga ez az adóztatási terv is indokolatlan és kivihetetlen, de felveti azt az eszmét, hogy engedje meg a pénzügyminisztérium az egyes vállalatoknak, *hogy mérlegüket aranyértékelés alapján állitsák össze és ehhezképest aranyvalutában fizethessék adóikat.* Az általános kereseti adó általában felesleges, ezt az adót mint a jövedelemadó bizonyos pótlékát kellene kivetni, ettől eltekintve a szellemi foglalkozást *üzőknél az adókulcs elviselhetetlenül magas és ezt legfeljebb kél százalékban* kellene megállapitani.

Régi magyar könyv, amelyből csak egy példány maradt fenn Londonban.

A 300.000 dolláros Shakespeare. — Stinnes passziója. — Séta a magyar bibliofiliában.

Ódon főuri kastélyok könyvtárszobáiban, távol a nyilvánosságtól és a napfénytől, még porladoznak a régi, finom kötetek, amelyeket az ősök gondossága hagyott az ivadékokra. Holt kincsek ezek, hiszen hozzáférhetetlenek a kutató szem számára és ócska foliánsok, remekbeszabott könyvek s megsárgult nyomtatványok, mint magányos vándorok élik életüket a legteljesebb zárkózottságban, négy fal közé bezárva. A szép könyvek szeretetét élesztgeti a két évvel ezelőtt alakult Magyar Bibliophil Társulat, amely rövid fennállása óta három kiállitást rendezett, ahol a közönség is gyönyörködhetett a kevesek számára készült kötetekben. A finom müvészi könyvek kultusza csak ujabban fejlődött ki nálunk. Mintha az emberek a szomoru valóság után a nemes könyvgyüjtői szenvedélyben találnának vigasztalást.

(Akiknek a legszebb könyvtáruk van Magyarországon.)

A legelső könyvgyüjtő nálunk *Apponyi* Sándor gróf, aki tolnamegyei birtokán *Lengyelen* közel tizezer kötetet halmozott fel. Mennyiségben tehát nem is feltünően jelentékeny ez a gyüjtemény, de kvalitásban elsőrangu. A könyvnyomtatás feltalálása óta megjelent minden ritka nyomtatvány a birtokában van. Gyüjtői lelkesedését és agilitását a párisi Bibliophil Társulat is méltányolta, amelynek 100 tagja közül 99 francia s a 100-ik — Apponyi Sándor. Természetesen igen érdekes az is, hogy majd minden bibliophilnek megvan a maga sajátos területe. Például *Todorescu* Gyula földbirtokos, aki végrendeletileg könyvtárát a Nemzeti Muzeumra hagyta, főként a külföldön megjelent Magyarországra vonatkozó nyomtatványok iránt érdeklődött. *Kornfeld* Móric báró régi nyomtatványok és középkori fametszetek tulajdonosa, mig *Majovszky* Pál dr. az impresszionistákra vonatkozó irodalmat gyüjtötte össze. *Hoselitz* Gyula dr. a 18-ik századbeli illusztrált francia könyvekben speciálista. *Szász* Andor dr. magyar irók müveinek első kiadását gyüjti s birtokában van Madách Ember tragédiájá-nak a szerző sajátkezü korrekturájával ékes példánya. *Reiter* László gyüjteménye olyan darabokkal ékeskedik, amely régi korok tipográfiai müvészetét bizonyitják.

(Stinnesnek csak az 1-es szám kell.)

Ezek a legkiválóbb amatőrök nálunk. Németországban kinek is lehetne értékesebb könyvtára, mint *Stinnes* Hugónak, a nagyiparosnak, aki minden számozott könyvből megveszi az 1-es számu példányt. Másra nem is reflektál. Hallatlan értéket képvisel a mantuai Umberto *Norsa* gyüjteménye. Érdekes, hogy Párisban a legszenvedélyesebb gyüjtők az irók. Ott van pénzük e költéges passziójukat kielégiteni. Anatole *France* jövedelmét könyvek vásárlására forditja s az agg költő ma sem rest ócska könyveit sajátkezüleg foltozgatni és kötni. Szép könyvtára van az előkelő Bourgetnak, főleg klerikális müvekből.

(Bibliák kiállitása készül.)

Felkerestük *Reiter* Lászlót, a Magyar Bibliophil Társulat egyik vezetőjét, aki igy ismertette a társulat müködését:

— A Magyar Bibliophil Társulat 1920-ban alakult Apponyi Sándor és Végh Gyula elnöklete alatt. Rövid fennállása óta három kiállitást rendezett, amelyeket állandóan sokan látogattak. Az első kiállitás a XX-ik század könyvmüvészetét mutatja be, a második müvészi kivitelü ifjuságiés gyermekkönyveket, a harmadik, amely most is látható, Budára és Pestre vonatkozó irodalmi és müvészeti emlékeket gyüjtötte egybe. Legközelebbi kiállitásunk a Szépmüvészeti Muzeumban lesz, amelyen rézmetszetek és rézkarckönyvek kerülnek bemutatásra. Egy bibliakiállitást is tervezünk.

— A szép könyv hiveinek gyarapodását jelenti, hogy mig megalakulásunkkor 80 tagot számláltunk, ma 500-an vagyunk. Idén kizárólag a Társulat tagjai tagilletményük fejében megkapják a *Szép Históriás ének az Telamon Király-ról*-t. Ez egyike a legrégibb magyar könyveknek, 1548-ban nyomtatták Heltai Gáspárné műhelyében. Az első kiadásból csak egyetlen példány maradt fenn, — a londoni British Muzeumban. Ennek az eredeti példánynak minden lapját lefotografálta *Dézsi* Lajos dr. egyetemi tanár. Ezekről a fényképmásolatokról kliséket készittettünk, ugy hogy elsőrendü unikumot nyujthatunk a közönségnek.

(A 10.000 koronás Ady-könyv.)

A legdrágább könyvek a régi illusztrált müvek, a fametszetekkel ellátott kötetek és hires irók első kiadásai. Petőfi müveinek első kiadásai a békében 100 koronát értek, ma 5000 korona az áruk. Nagy érdeklődés mutatkozik az Ady-könyvek első kiadásai után is. Debreczenben jelent meg a költő első verseskötete, de ennek összes megtalálható példányait megsemmisitette Ady. Ma szivesen adnának egyért 10.000 koronát. Egy Shakespeare első kiadás nemrég egy newyorki aukción 300.000 dollárért kelt el. Lényegesen kevesebbre értékelik *Goethét,* a Faust első kiadása mostanában cserélt gazdát 30.000 márkáért. 1788-ban, a *Hermann és Dorottyából* tiz olyan példány készült *Kodawietzki* metszeteivel, amelyek kötését maga Goethe csinálta. Egy ilyen példányért 15.000 márkát adtak egy aukción.

(Pandora szelencéjének karriérje.)

Az ujak müvei is sokszor nagyon értékesek. Frank *Wedekind Pandora szelencéjé*-nek is magas az ára. Az első kiadás sokat ér, mert annak idején a cenzura egész felvonásokat törölt belőle s a szerzőt pénzbüntetésre itélték. A második kiadás kihagyásokkal jelent meg és a kötet tartalmazza a törvényszéki tárgyalás anyagát is. Mind a két kiadás ritka, csak a harmadik nem, mert az már ujra átdolgozott formában került nyilvánosságra.